ПРО
ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15 ц.

НАКЛАДОМ 'УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ'
Вінніпеґ, Ман.
1919.

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ

(Після книжки Бельше'го)

Ціна 15ц.

НАКЛАДОМ "УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1919.

ПРО ПОХОДЖЕНЄ ЛЮДИНИ.

Справа, про яку будемо говорити в сїй розвідцї, є дуже важною і інтересною для кождого чоловіка, кождий повинен мати про сю справу ясне понятє. Ум людський відзначає ся тою власністю, що бажає пізнати близше всї річи, що його окружають, досліджує причини усего, ставить собі питаня: що то є? Звідки взяло ся? Завдяки сїй властивости свойого ума, чоловік дав вже собі дуже богато цїкавих відповідий на дуже много того рода питань: знає вже, що блискавиця і грім не є ознакою гніву божества, а лише виладованєм електричности, зьвізди не є вікнами в небі, а лише величезними, подібними до нашої землї кулями, що висять в незміряних просторах всесьвіта.

Чоловік здобував собі щораз більше таких природних відповідий, а окружаючий його сьвіт ставав ся для него щораз більше зрозумілим. Одначе з усїх тих питань мабуть найцїкавійшим є те, з котрим чоловік звернув ся до самого себе: ким я є? Звідки я взяв ся? І по довших пошукуванях людський ум найшов на се питанє просту і природну відповідь і тепер знає вже, що він не є глиняною фіґурою, зліпленою від-

разу руками божества, а тільки результатом дуже чисельних і довго формуючих ся перемін. Про ті переміни і пошукуваня відповідий будемо власне говорити в сїй книжочцї.

З пізнаваня свого окруженя, з вишукуваня тих природних відповідий, має чоловік користи не лише для свого ума, його погляд на окружаючий сьвіт стає не лише яснїйшим, але він і практично зискує дуже много.

Цїлий цивілїзацийний добуток, чим нинїшний чоловік так дуже гордить ся, опирає ся власне на пошукуваню відповіди на сї основні питаня: що то є? звідки взяло ся? А які-ж практичні користи маємо з того, що ми довідали ся, звідки взяв ся чоловік на землї? Маємо — і то дуже важні користи. Як дальше побачимо, наука про походженє людини поборює кастові пересуди, всякі вивисшуваня одних людий понад других, виказуючи однакове походженє всїх людий на цїлій земській кулї, природне братерство всїх рас і народів.

Як завсїгди правдива наука, так і наука про походженє людини є опокою, на якій опирає ся всякий поступ. Длятого то її знанє є конечним для борців поступу і то в першій лїнїї.

Найдавнїйші відомости, які маємо про чоловіка на землї, про його вигляд і дїла не пере-

ходять яких кілька тисяч літ. Єсли-ж бажаємо поглянути дальше взад, то бракує нам карт в книзї історії, усе є покрите темною занавісою. Найстарші египетські памятники, найдавнійші біблійні перекази не виходять поза границю тих кілька тисяч літ.

А прецінь тих кілька тисяч літ, то заледви малесенький дріб в порівнаню з тим великим часом, який пережив вже людський рід на земській кулї. Знаємо про се не з писаної історії, але з викопалин, зі знайдених в ріжних покладах землї людських костий.

А як малесенькою є та доба часу, підчас якої жили люди, що вміли вже оставити по собі якісь слїди будівлї або знарядя, супроти тих мілїонів літ, що були конечними для розвою такої маси преріжних зьвірят, ростин і самого чоловіка! Відомо одначе нам, що все, що жиє на земській кулї, від найменшої ростинки і хробачка аж до чоловіка, не найшло ся на землї готове відразу, але розвивало ся, змінювало ся поволи, постепенно, переходило ріжні доби розвою. І чоловік також підлягав і підлягає тому загальному законови безперестанного розвою, безнастанних змін; він також не відразу був таким, яким бачимо його на землї нинї. Ми бажаємо власне дальше представити ті зміни, яким

підлягав чоловік, побачити, під якими постатями скривав ся, переживаючи разом з мамою-землею ріжні доби розвою, заки став ся таким, яким знаємо його сьогодня.

Мати-земля пережила від свого початку дуже много а много змін. А часу на се мала досить, бо аж мілїони лїт! Учені подїлили дотеперішне житє землї на кілька частий, на так звані доби. В кождій з тих діб бачимо на земли инші краєвиди, инші зьвірята і ростини, инші условини підсоня, инший поділ суш і вод.

З найдавнїйшої доби житя землї (зве ся вона добою перворядовою) походять нпр. поклади камінного угля, з яких власне нинї користаємо. Є се скаменїлі останки давних дерев, великих папоротий, з яких творили ся лїси, що покривали тодї поверхню землї.

Після сего наступила доба, коли на землї жили великі ящурі, декотрі так великі, як нинїшні конї, або й більші. Добу сю названо добою другорядовою або добою ящурів.

В добі слїдуючій (треторядовій) ті краї, що находять ся в нинїшній Европі, мали таке горяче підсонє і такі менше-більше зьвірята і ростини, як нинїшна підзворотникова Африка. Так сеся як і инші доби тревали тисячі, а навіть мілїони лїт.

Доперва по сій добі наступила доба четверторядова, що тягне ся по нинїшний день, і обнимає також перебіг історичного житя людства.

В добі четверторядовій підсонє, ростини і зьвірята стають ся вже щораз подібнїйші до нинїшних, хотяй в початках доби ще дуже ріжнять ся від знаних нам нинї.

Отже по короткім переглядї розвою самої землї можемо перейти до пошукуваня на нїй слїдів чоловіка, до питаня, в котрій з діб її житя находимо незбиті докази істнованя чоловіка.

Почнемо отже від доби наймолодшої, четверторядової. Ми сказали, що підсонє, ростини і зьвірята в сій добі стають ся щораз подібнїйшими до нинїшних. Одначе істнує тут і виняток. Іменно в добі четверторядовій був такий час на землї, коли цїла нинїшна Европа мала підсонє дуже строге, подібне до того, яке нинї маємо в Сибірі, коли поверхню землї покривали леди і снїги. Зі зьвірят жили тодї в наших краях великі слонї покриті довтого, яке маємо нинї в Сибірі, коли поверхню напевно, бо в снїгах сибірських вдало ся недавно найти такого мамута, добре перехованого, як рівнож і богато костий найдених в покладах

землї з тих часів сьвідчить про істнованє там мамутів. Крім мамута находимо кости великого медведя і инших зьвірят. Але для нас найцїкавійшим є факт, що в печерах побіч костий мамута і медведя (так званого печерного) находять ся і кости людий. Є се незбитий доказ, що в тім часї, в тій ледовій добі землї, жив вже на нїй разом з мамутами і печерними медведями також і чоловік. Чоловік сей мешкав рівнож в печерах і вмів вже виробляти собі камяні топірцї і иншу камяну збрую, якою боров ся з великими зьвірятами. Мусимо отже припустити, що перед тим чоловіком жили вже на землї инші люди, що стояли на низшім степени розвитку; бо щоби собі виробляти камяне оруже, на се треба вже певного розвитку. Отже ті предки мусїли жити на землї єще давнїйше як в добі ледяній, може під кінець доби треторядової. Але про них поговоримо пізнїйше. Люди з ледяної доби вміли споряджувати не лише камяне оруже, але знали ся вже і на рисунку, стремїли окрасити собі житє штукою. Бачимо се з оставших ся на стїнах печер рисунків, що правда, дуже ще невдачних.

Хотяй чоловік з ледяної доби був вже на стільки розвинений умово, що самий виробляв собі оруже і пробував рисувати, то все таки ріж-

нив ся і то дуже богато від нинїшного чоловіка внїшним (зверхнїм) виглядом. Мусїв мати грубші почерки твари, а і вигляд чашки трохи відмінний. Не є се тільки припущенє, але певні дані оперті на останках, викопаних з печер. В р. 1856 в місцевости Неандерталь під Дісельдорфом робітники очищуючи якусь печеру, найшли цїлий людський кістяк. Надійшов на се місцевий лїкар, др. Фільрот, і порадив відіслати сей кістяк до музею в містї Бон, де і по нинїшний день можна його оглядати. Чашка з того кістяка має сильно висунені кости над очними ямами, і инші цїхи, якими ріжнить ся від чашок людий, що замешкують нашу землю нинї. На сїй основі много учених припускали відразу, що се є останки чоловіка з ледяної доби, а ріжниці в чашцї є доказом, що тодїшні люди мали чашки збудовані инакше, як нинїшні. Але се слушне твердженє стрінулось з опором зі сторони славного нїмецького ученого Вірхова, який збадавши найдений кістяк заявив, що се не є дуже давні останки, але що чоловік, до котрого сей кістяк належав, мусїв переходити ріжні слабости, що власне й змінили вигляд його костий, головно чашки. Повага Вірхова як ученого була так великою, що через довгий час нїхто не важив ся заперечити його думку. А одначе

заперечили сему очевидні факти. В р. 1887 др. Фрейпонт найшов в французькій печері Spy людський кістяк разом з чашкою, цілковито подібний до кістяка з Неандерталю, а незадовго після того найдено в місцевости Крапіна, в Хорватії, такі самі кости зі змінами цілковито відповідаючими також будові кістяка з Неандерталю. Годї припустити, щоби в ріжних місцевостях найдені кістяки належали до людий, що хорували цілковито на ті самі слабости! Побідила отже думка, що є се кістяки людий з ледяної доби, а зміни в чашцї походили не з причини слабостий, а мали їх всї тодїшні люди.

Фактом отже є, що будова чашки і взагалї зверхній вигляд давного чоловіка був в порівнаню дещо відмінний від будови чоловіка нинї жиючого. Знаємо, що ледяна епоха була в четверторядовій добі, а се було не так дуже давно. А колиб ми захотїли цофнутись ще дальше взад і пошукати слїдів людського житя в добі третордовій?

Не стрічаємо ся з великими трудностями, єсли ограничимо ся до другої половини треторядової доби. Знаємо, що в тих часах жив в Европі рід слоня, що був ще більший від мамута (Elephas meridionalis), а останки його находимо в земних покладах, що відповідають сїй добі. А

біля останків сего слоня-велитня удало ся найти також і камяне оруже, що власне сьвідчить про житє чоловіка в тих давних часах, і то до певної степени розвиненого вже умово, бо вміючого виробляти камяне оруже. Степень його розвитку мусів одначе бути низшим, чим у чоловіка з доби ледяної, позаяк знаряде є оброблюване гірше і дуже просто.

Коли схочемо шукати слідів чоловіка в виді людських костий і знарядя ще давнійше, в першій половині треторядової доби, то слідів таких зовсїм вже там не найдемо. Чи з сего можемо вже вносити, що в тих часах не було на землї єства, яке дало би початок людинї? Такий осуд був би дуже поверховний. З одного боку за час тих много тисяч лїт і столїть останки людського предка з тих часів могли улячи цїлковитому знищеню, з другого-ж знова, мусимо звернути увагу і на те, що коли би навіть ті останки зберегли ся до нинї, то прецїнь моглибисьмо не пізнати в них останків чоловіка, але взяти їх за кости якогось зьвіряти, бо вони аж так далеко могли би ріжнити ся від костий нинїшного чоловіка. Бачилисьмо прецїнь, що вже чашка чоловіка з ледяної доби дуже ріжнила ся від чашки нинїшних людий. А не забуваймо, що від доби ледяної до першої по-

ловини доби треторядової, треба цофнутись знова на міліони літ взад і через той час кости взагалї, а чашка особливо, могли значно віддалити ся від найдавнїйших своїх форм. Те саме можна сказати і про зверхнїй вигляд того єства. І тому не зробимо ошибки, єсли приймемо за останки єства, з якого розвинув ся нинїшний чоловік, такі кости, що ріжнять ся навіть дуже від костий нинїшних людий. А такі кости дійсно найдено в покладах землї, що походять з першої половини треторядової доби. В тих часах на острові Яві лучали ся дуже часті вульканїчні вибухи, що прикривали лявою і верствами попелу все те, що тодї жило на тім острові. Отже в 1891 роцї француський учений Діубуа, розкопуючи на острові Яві, в місцевости Тріниль сї поклади ляви і попелу, найшов між ріжними кусками костий ріжних зьвірят, також трохи костий подібних до людських; була між ними і чашка. Але ся чашка була далеко менше подібною до чашок нинїшних людий, нїж чашка з Неандерталю, чашка чоловіка з ледяної епохи.

Сей француський учений розслїджуючи близше спостеріг, що найдена ним чашка в Тріниль є дуже подібною до чашок деяких малп, а головно до так зван. ґібона, що жиє нинї в полуд-

невій Азії. Ґібон належить до малп, що є подібні до чоловіка і тому їх називає ся малпами чоловікоподібними. Крім ґібона до таких малп належать ще: ґориль, шимпанс і оранґутан. Чашка єства, яку найшов учений Діубуа була найбільше подібною до чашки ґібона, отже може був се таки прямо ґібон? На таку одначе відповідь не можемо згодитись з тої причини, що мізок того єства мусів бути значно більший від мізку ґібона, коли зміряно чашки що до їх вмістимости. Поміри сї доказали, що мізок згаданого єства що до своєї величини був трохи менший від мізків нинї живучих диких Австралїйців, але за те більший від мізку ґібона. Все-ж таки мусимо згодити ся з тим, що в першій половинї треторядової доби жило на землї єство подібне і посвоячене з чоловіко-подібними малпами і що з того єства повстав чоловік з ледяної доби, а тим самим і нинїшні люди. За доказ того близького посвояченя людського єства з чоловікоподібними малпами може служити нам дуже цікаве явище, дослїджене нїмецьким ученим Фріденталем і другими.

Знаємо, що кров чоловіка і зьвіряти складає ся з течі, званої суровицею крови, і з червоних і білих кульочок (кружочків), що пливають в тїй крови. Учені переконались, що єсли яко-

мусь зьвіряти защепимо кров иншого зьвіряти, то се не вийде йому на здоровлє, а наоборот, ся суровиця буде для него трутиною, від якої дістає корчі а навіть гине. Так діє ся, єсли примірови, защепимо суровицю крови пса до крови кота або крілика, або взагалї до крови якогось зьвіряти, що не має близького посвояченя з псом. Єсли-ж суровицю крови пса защепимо зьвіряти близько з псом посвояченому, примірови вовкови, то се не буде мати нїяких лихих наслїдків, а єсли що і буде, то в дуже малій мірі.

Показало ся, що защепленє суровиці людської крови ґорилеви або иншій чоловікоподібній малпі цїлковито не шкодить, як рівнож не шкодить чоловікови, єсли до його крови защепить ся суровицю крови котроїбудь з тих малп. Се є отже незбитим доказом, що чоловік находить ся в близькім посвояченю з чоловікоподібними малпами. Домішка людської крови до крови малп низшого ґатунку від чоловікоподібних була трутиною, бо сї малпи є дуже віддалені від посвояченя з чоловіком.

Дійшлисьмо отже до того переконаня, що чоловік находить ся в близькім посвояченю з чотирома родами чоловікоподібних малп. А єсли воно так, то може котрийсь із сих родів є нашим предком? А може чоловік, про істнова-

нє котрого довелисьмо в другіїї половині треторя́дової доби був ще ґорилем, шимпансом, оранґутаном або ґібоном в першіїї половині тої доби?

Коли одначе приглянемо ся близше кождому з тих чотирох ґатунків чоловікоподібних малп, то ніякиїї з них не має таких ціх подоби до чоловіка, щоби його можна взяти за безпосередного предка людського єства. Одні мають дуже короткі передні кінчини, що пригадують близько руки чоловіка, але зате чашка їхня є надто зьвірячою; инші знова мають чашку зближену більше до людської, та зате передні кінчини дуже довгі, які не можна порівнати до тих, що їх мало єство з першої половини треторядової доби, котре дало початок чоловікови, і котрого останки віднаїшов Діубуа в Трініль, на острові Яві.

Такими дуже довгими раменами визначає ся ґібон, котрого на основі инших ціх уважають за наїбільше посвояченого з чоловіком. Ґібон більшу часть своїого житя перебуває на деревах і власне сї довгі рамена облекшують йому драпанє ся по галузях. Коли одначе мусить зіїти на землю, тодї ходить тільки на двох ногах, і се ще більше приближує його до чоловіка.

Крім того ґібон під зглядом умовим стоїть

далеко близше чоловіка чим инші ґатунки чоловікоподібних малп і є від них лагіднійший. Але що тоді зробити з тими довгими раменами? Чи думати нам, що первісний чоловік, а радше його предок з першої половини треторядової доби мав такі довгі рамена? Та на се-ж не позволяють нам факти кістяка найденого на острові Яві! Отже може давний людський предок не був цілковито одною з тих чоловікоподібних малп, а відрубним єством і тільки до ґібона подібним?

А може всї чоловікоподібні малпи і чоловік походять від сего загадочного єства з Трініль? Можливо се сини одного батька, сини, що розійшли ся в ріжні сторони, в ріжні житєві обставини і завдяки сему затратили спільну подобину до себе? З тих синів два брати: ґібон і чоловік найменше віддалили ся від себе і свойого батька, заховали найбільше цїх свійства. Та добре, але що-ж з тими довгими раменами? Чи батько їх мав також такі рамена і в спадщинї віддав їх синови-ґібонови, чи може є се власний набуток сего послїдного? На сю загадку кидає сьвітло цїкаве явище, загальне в цїлім зьвіриннім сьвітї. Явище се полягає на тім, що всї молоді зьвірята є далеко подібнїйші до предків свойого роду, до зьвірят, від яких виводять своє похо-

дженє, чим зьвірята дорослі. Знаємо, приміром, що риби належать до тих зьвірят, що появились на землї вчаснїйше, чим жаби. Отже молода жаба має далеко більше подібности до риби, чим до жаби, що віддихає лехкими. Зьвірята в своїм розвитку від зародка до дорослого осібняка переходять в меншій мірі менше більше ті самі дороги, що й цїлий рід в своїм розвитку від ґатунку низшого до висшого. Явище се назвав учений Гекель "основним законом біоґенетичним" (розвоєвим). На основі сего закона бачимо, приміром, що молодий ґориль або шимпанс є далеко подібнїйший до чоловіка, чим ґориль старий, дорослий. Що се може означати? А означає воно те, що чоловікоподібні малпи мусїли мати предка, що був подібнїйший до чоловіка, чим вони самі. Найбільше цїкавим є одначе факт, що молодий ґібон ще ненароджений має в нутрі матери рамена цїлковито не за довгі, а доперва аж в старшім віцї починають йому дуже виростати. Значить, се після висше згаданого закона, що і той предок ґібона або наш малпочоловік (так назвав Діубуа єство, кости котрого найшов на острові Яві) не мав таких довгих рамен. Але знаємо вже з попередно сказаного про те, що був він досить подібний до нинїшного чоловіка. Тільки довгі рамена пере-

шкаджали нам взяти його за предка людського ґатунку, але тепер бачимо, що сих довгих рамен він ніколи не мав в нутрі матери.

З усего, про що досї говорилисьмо можна вивести, що в першій половинї треторядової доби істнувало на землї єство подібне до чоловікоподібних малп, найбільше одначе до ґібона, але з другого боку подібнїйше, чим вони, до нинї живучих людий. Від сего самого єства походять одначе і нинїшнї чоловікоподібні малпи, котрі тільки завдяки иншим условинам житя прибрали инший вигляд, иншу дорогу розвитку. Отже чоловік і чотири ґатунки малп: ґориль, шимпанс, оранґутан і ґібон — є немов пять братів і синів одного батька, того малпочоловіка, останки котрого найдено в Тріціль. А що сей малпочоловік був далеко подібнїйший до нинїшних людий, чим ті ґатунки малп, то можемо сьміло, з цїлою науковою певністю знати: малпи походять від людського єства, а не людське єство від малп, як то звичайно говорить ся! Зрештою — є се все одно, бо як побачимо дальше, сей малпочоловік мусить виводити свій рід не від кого иншого, а лише від малп найбільше правдивих. Заки підемо дальше в своїх пошукуванях за предками чоловіка, мушу звернути увагу на один цїкавий факт, що потвердить на-

ші припущеня що до посвояченя чоловіка з малпячим родом. Кождий знає, що малпи є покриті буйним волосом, що майже є ним цілі покриті. Виходить отже, що таким був і малпочоловік віднайдений на острові Яві. Пригадаймо собі отже той основний закон Гекеля, що говорить, що молоді зьвірята подібнійші до родових предків, чим осібняки дорослі, але візьмім рівночасно й під розвагу факт, що плід людський в нутрі матери має також досить великий волос в перших своїх місяцях, а щезає аж пізнійше. Є се цікавий і важний доказ, що промовляє в користь наших доказів.

Йдім тепер дальше і шукаймо ще більше предків людської істоти. З попередних виводів знаємо, в якім напрямі маємо звернути наші пошукуваня. Предків чоловіка мусимо шукати в родині малпи, серед істот поставлених низше від чоловікоподібних малп. Наука про зьвірята вчить нас, що низше чоловікоподібних малп є малпи ще низших ґатунків. Є їх дуже много і то найріжнороднійших. Про се ми мали нагоду переконатись нераз в зоольоґічних городах.

Одначе з усїх тих родів найблизшою до вигляду чоловіка є гарна американська малпа, яку звуть капуцинкою. Малпа ся жиє прецїнь

сьогодня, і чи знаємо, що вона мала своїх представителів в перших часах треторядової доби, коли то з неї міг виродити ся сей славний малпочоловік, або йому подібне єство? Отже іспанський учений Амеґіна, найшов в земних покладах, що належать до початків треторядової доби, а находять ся в Патаґонії (полуднева Америка), останки зьвірятка не тільки дуже зближеного до сьогоднїшної малпки капуцинки, але з вигляду чашки навіть подібнїйшого до людської істоти. Се вдарило нашого ученого до тої степени, що він навіть назвав сю істоту "гомункулюс", що означає в латинській мові "чоловічок."

Єсли все те, до чого дійшлисьмо, не задоволить нас і коли схочемо шукати дальше предків чоловіка, то вже знаємо тепер,що мусимо шукати їх там, де предки малп взагалї находять ся. В науцї про зьвірята учені поставили низше від малп, одні за другими ріжні ґатунки зьвірят: малпозьвірі, лилики, драпіжні і т. д. Не можемо одначе думати, щоби чоловік мусів переходити через всї ті форми, заки дійшов до форми малпи. Вигляд чашки і спосіб уложеня зубів не позваляє припускати, щоби малпи, приміром, мусїли переходити через вигляд мясоїдних або копитних зьвірят.

В початках треторядової епохи крім згаданих малп і инших зьвірят, стрічаємо вже всї роди ссавців, отже: копитні, гризуни, мясоїди і т. д. Заходить отже питанє, відки взяли ся всї ті зьвірята і в якім відношеню стоять вони до малп і до чоловіка? Відповідь на се цікаве питанє дають нам знова кости, що вже кілька разів розвязували найтруднїйші загадки. Именно в двох місцевостях: у Франції, в місцевости Серней і в Новім Мексику, в Америцї, найдено кости ссавців, які мусїли жити в початках треторядової доби. Зьвірята сї мали таку будову чашки і цїлого кістяка, що від них могли легко взяти початок ріжні ґатунки зьвірят: і мясоїди, і копитні, і гризуни і т. д., єсли припустимо ріжні дрібні зміни, цїлковито можливі завдяки ріжним условинам житя. Від сего ґатунку ссавцїв мусїли взяти початок і малпи. Сей ґатунок можемо порівнати з пнем дерева, а ріжні родини зьвірят, що від него походять, з галузями того дерева. Одна з тих галузий — се драпіжні, друга — копитні, инша знова переформувала ся в єства подібні до малп. Але се не могло стати ся відразу. Мусїв істнувати якийсь перехід, бо були дуже великі ріжниці між ссавцями, яких кости найдено в Серней, і малпами. Дійсно находимо таку ґрупу зьвірят, які не-

мовби містком лучили сї два віддалені ґатунки. Представителї сеї ґрупи жиють ще і нинї на земли хотяй може в зміннім трохи виглядї. На островах Сунд стрічаємо мале зьвірятко на високих ніжках, подібне до малпки. Зьвірятко се жиє в лїсах, на деревах, а називає ся Тарсіюс спектрум і належить до великої громади малпозьвірів. Отже сї малпозьвірі лучать сю згадану ґрупу зьвірят з Серней з дїйсними малпами. Найблизше посвояченє лучить малпозьвірів з малою американською малпою капуцинкою, про яку ми говорили вже повисше. Маємо незбитий доказ сего посвояченя.

Хто бачив порід у людини або у котрогобудь з зьвірят ссучих, той знає, що се є гнїздо (місце, містище) або ложиско.

Є се кровоносний сплет, що причеплює до матицї плід і живить його кровю матері. Отже один з учених, Селєнка, доказав, що гнїздо (ложиско) творить ся цїлковито в однаковий спосіб як в чоловіка, так і в ґібона та оранґутана. Знова малпи низшого ґатунку не можуть в сїм випадку зрівнати ся з чоловікоподібними малпами. У згаданої малпки капуцинки відбуває ся се далеко в простїйший спосіб, але за те цїлковито подібно до способу твореня ся гнїзда у малпозьвіра Тарсіюс спектрум. Отже від

малпочовіка (малполюда) веде нас дальше така дорога взад: малпи низші, малпка капуцинка, Тарсіюс спектрум, а властиво подібне до него малпозьвіря і нарешті ґатунок зьвірят ссучих (ссавці), кости яких найдено в Сернеї і в Новім Мексику.

А тепер запитаймо, звідки взяв ся сей послїдний ґатунок зьвірят на землї?

Знаємо, що ґатунок сей жив в початках тре-торядової доби, єсли отже хочемо шукати його предків, то мусимо цофнути ся до попередної другорядової доби. З оставших костий знаємо, що тоді земешкували землю головно великі ящурі або гади. Одні з тих великанських ящурок пливали в водах океанів, инші знова пасли ся на надбережних луках, а були і такі, що лїтали у воздусі, немов величезні птахи. З сих послїдних й витворили ся правдиві птахи. Доказом сего знова найдені кости одного з таких ящуро-птахів, які дали початок птахам, а були рівночасно гадами. Але не всї ящурі переродили ся в птахів, деякі з них дали початок цїлковито иншим зьвірятам, предкам тих ссавців, останки яких найдено в Серней і Новім Мексику. Розумієсь, що й в сїм випадку не обійшло ся без переходових форм, бо не було се таке просте посвоячене. Рівночасно з великими ящура-

ми жили на земли і ссавцї (ссавцями називають ся ті зьвірята, що кормлять свої малі грудьми) хотяй низших ґатунків, бо висші ґатунки стрічаємо доперва в добі треторядовій. Головним представителями ссавцїв в другорядовій добі є так звані мішкуни (або мішковаті), до котрих зачисляє ся і нинї жиючий ще канґур. Мішкуни носять таку назву тому, що самицї сеї родини зьвірят родять своїх малих в станї недозрілім і носять їх відтак в фалдї скіри, щось нїби в родї мішка. В сїм мішку находить ся молочна бородавка, яку ссе мале. Отже всї ссучі зьвірята і чоловік походять від таких "мішковатих" предків, бо всї вони мають в околицї грудних бородавок певні вказуючі знаки, що колись в давних поколїнях мусїв істнувати там рід мішка.

Шукаймо дальше, може найдемо ще низших предків чоловіка?

Звернім увагу на один факт. Ще до тої пори, заки вспіють образувати ся бородавки, людський зародок має вже в лонї матері завязки молочних залоз. А що після права Гекля, зародок переходить такі самі переміни як і предки цїлого роду людського, то серед тих предків мусїли бути такі зьвірята, які не маючи ще молочних бородавок, мали вже образовані молочні залози. Такі зьвірята жиють ще й нинї. До

них належить дивне зьвіря, що зве ся дзьобаком і жиє в австралїйських водах. А й на суші в Австралії жиє одно таке зьвіря, що називає ся кольчаткою. Зьвірята сї не мають грудних бородавок, а молоко у них сочить ся з залоз через подїравлену в сїм місци скіру просто до губи маленьких.

Для нас є важним факт, що дзьобак і кольчатка не родять живих малих, а зносять яйця в болонцї подібно як гади. Се доводить до близького посвояченя сих зьвірят ссавцїв з низшою ґрупою, іменно, з гадами, представителями котрих є і ящірки.

Ті доходженя зближають нас до відшуканя предка чоловіка в видї ящурів, що замешкують кулю земську підчас другорядової доби.

Ще инші характеристичні цїхи доводять, що дзьобаки і кольчатки, а властиво жиючі зьвірята з другорядової доби і подібні до нинїшних дзьобаків є близько посвоячені з низшою ґрупою зьвірят від ящірок, іменно з плазунами, до котрих належать сьогоднїшні жаби, салямандри і т. д. Бачимо отже, що ті стародавні зьвірята ссавцї, дзьобак і кольчатка, є в посвоченю і з гадами і з плазунами. Мусимо отже припустити, що в тих давних часах жили на землї зьвірята, що лучили в собі цїхи гадів і плазунів.

Що в дійсности так було, бачимо з сего, що по нинїшний день живе ще зьвірятко, яке лучить в собі ціхи салямандри і ящірки, отже плазуна і гада. -Є ним т. зв. мостова ящірка, або гатерія, що жиє в Новій Зеляндії.

Полишім тепер добу другорядову і цофнїм ся знова на пару мілїонів лїт взад. Находимо ся отже в добі першій, в добі, що є колискою всякого житя на землї. В покладах з сеї доби найшли учені останки тільки одного ґатунку хребетних, а іменно риб. Висших зьвірят від них в сїй добі не було ще, були самі низші. З сего бачимо, як дуже довгою мусїла бути ся доба, єсли за сей протяг вспів розвинутись вже так високий ґатунок зьвірят, як риби. Де-ж одначе шукати нам тут предків чоловіка? Чи можливо припускати, щоби він крив ся колибудь під виглядом риби? Хотяй нам буде видаватись дивним трохи, одначе факти дають нам на се потакуючу відповідь. Так, чоловік був також і рибою!

Маємо незбитий доказ і то знова в тім основнім розвоєвім праві Гекля.

Знаємо, що риби ріжнять ся від других хребетних зьвірят передовсім тим, що не віддихають лехкими, але зявами. Зявами називаємо щілини в основі голови, через котрі перепливає

вода і лишає потрібний до віддиху ґаз, що зве ся кисень. Замість рук або ніг, риба має плавції і се також ріжнить її від инших зьвірят. А відомо прецінь, що людський зародок в лоні матері має також на шиї щілини, що відповідають рибячим зявам і доперва пізнійше сї щілини щезають. Заки зародкови повстануть руки і ноги, він також має щось ніби в роді рибячих плавців. Все те доказує, що колись рід людський мав серед своїх предків рибячу істоту і доперва цілий ряд перемін освободив його від сего вигляду.

Отже в погоні за предками роду людського дійшлисьмо вже аж так далеко. Бачилисьмо, що чоловік не повстав відразу на розказ якоїсь висшої істоти, але розвивав ся дуже постепенно. Низші ґатунки зьвірят розвивали ся і змінювали ся, даючи все дальше початок висшим ґатункам. Наслїдники одного ґатунку розходили ся в ріжні сторони, жили серед ріжних внїших условин і через се далеко відходили від типу своїх батьків. З ріжних тих синів, якби так висловитись, повставали відрубні ґатунки і так царство зьвірят ставало щораз більше ріжнородним. Аж нарештї одним з синів того малпочоловіка (малполюда) була людська істота, наш безпосередний предок.

Здержалисьмо ся на рибах. Розумієсь, риби не були першими мешканцями землї і найпершими предками чоловіка.

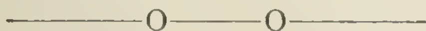
Риби були вже витвором дуже многих перемін, мали серед своїх предків ріжні вигляди ще більше просто збудованих зьвірят як: безхребетних рибок, черваків і т. д., аж нарештї в найдавнїйших добах житя землї стрічаємо зьвірята так дуже прості, що складають ся тільки з одної комірки, з одного клачка зьвірячої матерії, т. зв. протоплязми. І навіть в таких простих зьвірятах мусимо признати наших прапредків, бо вони дали початок висшим зьвірятам, цїлому зьвіринному сьвітови. А чи оставить нас вже тут право Гекля, котрого уживалисьмо до сеї пори на доказ? Нї, воно буде і в сїм випадку доказом!

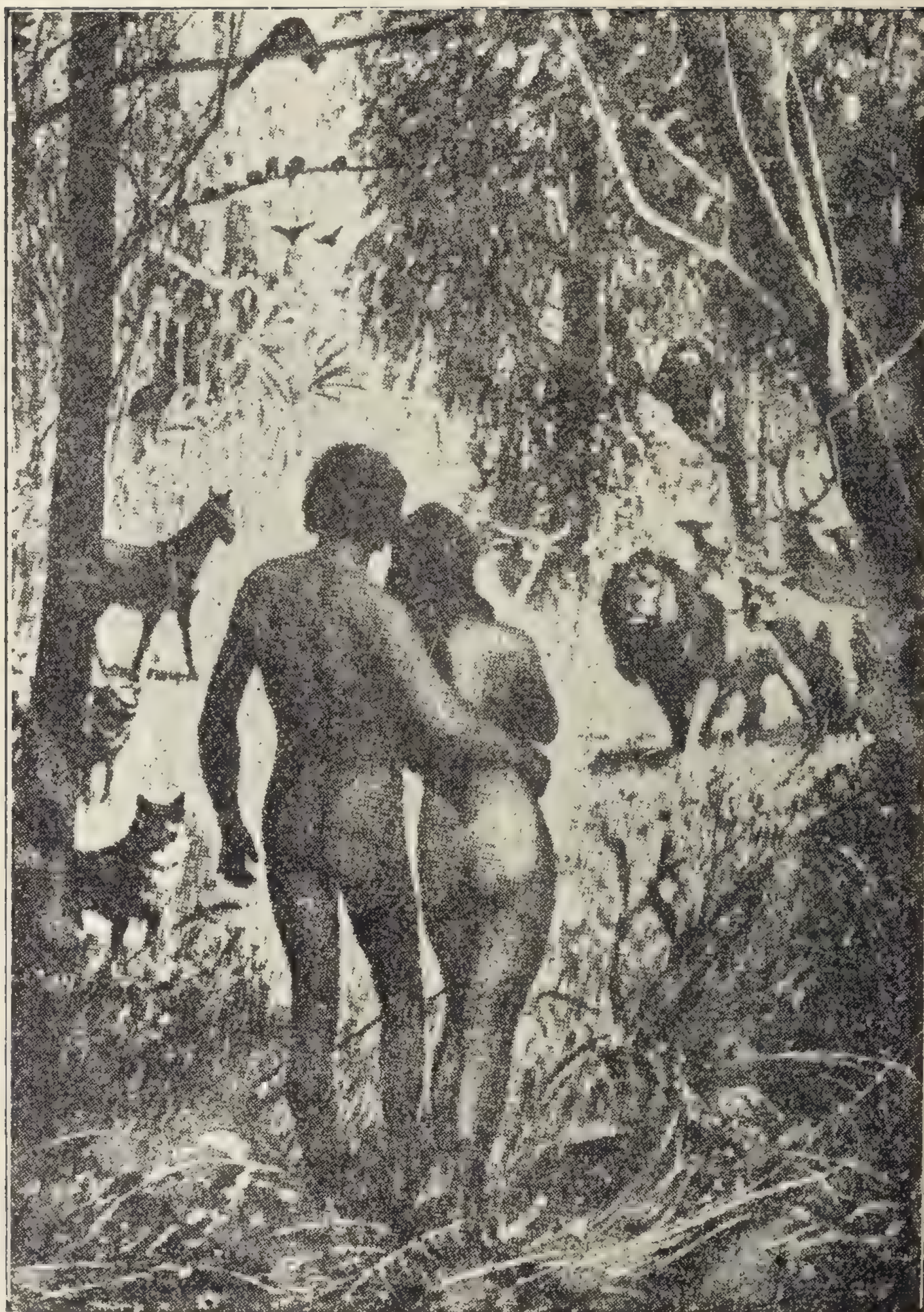
Чи чоловік не переходить такого розвоєвого часу, коли є такою простою істотою, що зложена з маленького клачка протоплязми, окруженого делїкатною болонкою? Є се отже час, що відповідає тим первісним зьвіряткам. Як відомо, чоловік прецїнь починаєть ся з жіночого яєчка, яке запліднює ся мужеським насїнєм. Отже яєчко се є тою найпростїйшою розвоєвою формою чоловіка а заразом і вказівкою, де належить шукати найдавнїйших предків людсько-

го роду.

Повторяючи вкоротці зміст всего того, що сказалисьмо про походженє людини, мусимо дійти до переконаня, що наука дає нам далеко ліпшу і простійшу відповідь на се цікаве і важне питанє, чим всілякі оповіданя про ліпленє чоловіка з глини і т. п. І тільки мусимо бороти ся, щобисьмо мали людські условини житя, а не такі, що й наш предок малполюд не хотівби ними вдоволити ся!

А та засада вічних перемін, вічного розвою, яку бачилисьмо в цілім сьвіті, повинна додати нам надії, що і погане та сумне **нині** мусить уступити перед гарним і ліпшим **завтра!**

ДВОНОГИЙ

Ціна 15 цт.

Читайте оголошенє на слїдуючій сторінцї.